K. WEISZ SZIDÓNIA*

„E’ TÖRSÖKÖS CZIMERT ESMÉT ELŐ VETTÉK...”¹
A TELEKI–BOLYAI KÖNYVTÁR HALOTTI CÍMEREI

Kulcsszavak: *halotti címerek, társadalomtörténet, nemesség, heraldika*

A Teleki–Bolyai Könyvtár gyűjteményeiben több olyan típusú forrásanyag került megőrzésre, amely a halál és a végtisztességszolgálat kérdésköréhez kapcsolódik: a kutatók által gyakran tanulmányozott temetési prédikációk, búcsúztatóversek, gyászjelentések mellett ilyenek a halotti címerek is. A pusztán szöveges emlékekhez képest ugyan alacsonyabb számban maradtak fenn, viszont képanyaguk, méretük, színviláguk látványossága miatt e dokumentumok is jól alátámasztották az eltávozott személyek fontosságát, kiemelkedő társadalmi rangját.

Jelen tanulmány célja a könyvtár tulajdonában levő halotti címerek bemutatása. Mivel a temetési kelléknek készült forrástípus² jól ismert a szakmai közönség előtt, ezért a műfaj keletkezése és használatának ismertetése nem képezi a bemutatás tárgyát. A dolgozat három fő részre tagolódik, az első a címereket megőrző korábbi tulajdonosokra, valamint a jelenleg lappangó példányokra világít rá. A második rész a gyűjtemény általános bemutatására – időrendi megoszlás, méretek, hordozóanyag, címetípusok és feliratok, fizikai állapot, restaurálások – fókuszál, míg a harmadik rész a halotti címerek főszereplőit ismerteti, kitérve életük fontosabb eseményeire,

* K. WEISZ Szidónia (1983), PhD, történész, könyvtáros, Teleki–Bolyai Könyvtár, Marosvásárhely. E-mail: weiszsz@yahoo.com.

1 Idézet Toldalagi István halotti címeréről. Teleki–Bolyai Könyvtár, Címergyűjtemény (a továbbiakban TBK Cgy.). 21.

2 A halotti címerekre vonatkozó szakirodalomból kiemelkedik az Erdély legnagyobb ilyen típusú gyűjteményét bemutató kötet: *A kolozsvári Farkas utcai templom címerai*. ENTZ Géza és Kovács András tanulmányaival. Balassi–Polis, Bp.–Kvár, 1995. Továbbá hasznos módszertani segítséget nyújtottak Baják László munkái: *A Magyar Nemzeti Múzeum címeres halotti emlékei*. Szerk. BAJÁK László. Magyar Nemzeti Múzeum, Bp., 2007; Uő: *Címerek a gyászszertartásokon, halotti címerek a 19. századból*. Herman Ottó Múzeum Évkönyve XXXV–XXXVI(1997). 163–191; Uő: *A halotti címerek = Numizmatika és társtudományok*. III. Főszerk. Németh Péter. Szerk. Ulrich Attila. Nyíregyháza, 1999. 55–63; Uő: *A halotti címerek történetéhez*. Történeti Múzeológiai Szemle 3(2003). 39–49; Uő: *A Batthyányiak halotti címerai a Hadtörténeti Múzeumban*. A Hadtörténeti Múzeum Értesítője 7(2004). 99–121.

valamint a Telekiekkel és a marosvásárhelyi református kollégiummal való esetleges összeköttetéseikre.

*

Az egyénközpontú halotti címerek ma már nagyrészt intézményi keretek között – levéltárak, könyvtárak, gyülekezetek –, esetenként pedig magángyűjteményekben találhatók. Méretükből, hordozóanyagukból adódóan, valamint a korábbi nem megfelelő tárolásuk miatt sérülékeny, ritka dokumentumok, melyek speciális tárolási feltételeket igényelnek. A Teleki–Bolyai Könyvtár tulajdonában 54 darab ilyen típusú forrás van, melyek különböző csatornákon keresztül kerültek a gyűjteménybe, azonban sokáig nem képezték kutatás tárgyát.

Az idők során összekeveredett állomány feldolgozása, rendezése 2018-ban kezdődött el, amikor a kutatómunka első fázisaként rövid leírások készültek a dokumentumokról. Ezt követően került sor egy időrendi sorrenden alapuló rendezésre, amely során a címerek új jelzeteket is kaptak. A kutatás előrehaladásával a könyvtári segédlet szerepét is betöltő adatlapok tovább bővültek, kiegészülve az elhunytak életrajzi adataival, a címerek leírásaival, állapotuk felmérésével, valamint a sürgős helyreállításra szorulóak rendbehozatalára.

A Teleki–Bolyai Könyvtár gyűjteményei közül csak a Téka, illetve a marosvásárhelyi református kollégium esetében bizonyított, hogy őriztek ilyen típusú forrást. Mindamellett, hogy az iratok tárolására felhasznált palliumok, illetve maguk a példányok csak elvétele tartalmaznak korábbi tulajdonosra utaló egyértelmű jelzést, a rendelkezésünkre álló források alapján az 54 dokumentum közül 32 darab esetében teljes bizonyossággal kijelenthető, hogy ismert a provenienciája. Az alig hét évet élt Teleki Sándor halotti címere az egyetlen, amelynek hátoldalára feljegyezték az állományba kerülés idejét,³ ennek köszönhetően tudjuk meg azt, hogy a haláleset után fél évvel, 1767. augusztus 8-án került a dokumentum a marosvásárhelyi református kollégium tulajdonába. A többi esetben a származás megállapítására a gyarapodási jegyzékekre, a számozásokra vagy a restaurálásokra tudunk támaszkodni.

A Telekiek levéltári anyagában őrzött, 1843-as jegyzék (*Consignatioja azon Képeknek, Tabelláknak, Czimereknek és más Rajzalataknak, mellyek a Nagy Papendeckelbe vagynak sub Lit. B*)⁴ 11 halotti címet sorol fel. Eszerint az időrendileg 1791–1826 közé illeszthető címerek a Telekiekkel közeli rokonságot ápoló családok tagjainak neveit örökítik meg, néhány kivétellel fehér vagy hamuszínű selyemtafotára nyomtatva. A lista azonban csak egy tételben, a 31. szám alatt említett Teleki József 1817-es

3 PUBL. ILL. COLL. REF. MVÁSÁRH. BIBLIOTH [...] 1767 8VA AUGUSTI. TBK Cgy. 4.

4 Marosvásárhely, Teleki–Bolyai Könyvtár Levéltára, Teleki személyi levéltár (a továbbiakban TBK L), 849.

halotti címerében egyezik meg a mai állománnyal. Mivel azonban ennek a hordozóanyagát is ismerjük, azonosítani lehet, hogy a három meglevő példány melyikére vonatkozik a leltár.

A Kollégium *Új gyarapodások a Nagykönyvtárban 1885*⁵ című állománynaplója arról tanúskodik, hogy az iskola is gazdag gyűjteménnyel rendelkezett a szóban forgó dokumentumokból. Több részletes felsorolás jegyzi le, hogy a könyvtár fülkefiókjai-ban vagy kifüggesztve a folyosókon összesen 52 címer található, ebből 6 duplum. Ez utóbbiak esetében Koncz József könyvtárőr nem ad külön jellemzést, a többi 46-ról viszont tudjuk, hogy 30 példány ráma volt vonva, 28 darab pedig selyemből készült. A fent említett jegyzékhez hasonlóan, itt is kiemelkedő nemesi familiákról olvashatunk, a Bethlen-család 7, a Teleki és a Toldalagi 4–4, míg a Bánffy, Rhédey és Wesselényi családok három darabbal kerültek felsorolásra.

LAPPANGÓ PÉLDÁNYOK

A két fő gyűjtemény egyike sem maradt fenn eredeti összetételében, a rendelkezésünkre álló gyarapodási listák segítségével viszont – vélhetően nem teljes – képet kapunk arról, hogy korábban milyen példányok kerültek az említett intézmények megőrzésébe. A precíz munkájáról ismert Koncz József 1885-ös nyilvántartása nagy eséllyel az összes, a tanoda akkori tulajdonában levő példányt rögzítette, ezért a kollégium esetében csupán az ezt követő időszakban bekerült halotti címerek mennyisége kérdéses. Az 52 tételes nyilvántartásból 19 példány jelenleg lappang,⁶ 1885 utáni sorsuk egyelőre ismeretlen.

A Téka esetében azonban nem áll fenn egy, a kollégiuméhoz hasonló szerencsés helyzet, ugyanis az ez ideig azonosított egyetlen nyilvántartás 1843-ból származik, és csupán 11 dokumentum⁷ ottlétét örökíti meg. Az alacsony szám nagy valószínűséggel csak töredékét képezhette a kiterjedt rokonságú, népes Teleki família hajdani gyűjteményének.

*

A Teleki–Bolyai Könyvtár 54 darab halotti címere az 1761–1916 közötti időszakba illeszkedik. 27 példány a 18. század utolsó négy évtizedéből, 17 címer a 19. századból származik, míg 20. századiak tíz esetben fordulnak elő. A fontos társadalomtörténeti adatokat közlő dokumentumok Erdély főúri és nemesi családjaiból származó egyéneknek állítanak emléket, de találkozhatunk ismeretlen, vagy Marosvásárhely

5 Teleki–Bolyai Könyvtár, MS 456.

6 Lásd az 1. számú mellékletet.

7 Lásd a 2. számú mellékletet.

környékéhez nem kapcsolható nevekkal is. A 46 elhunyt között 12 nő található; mindamellet, hogy mindegyikük férjezett volt, címereik csak 3 esetben házassági címerek.

MÉRETEK, HORDOZÓANYAG

Forrásdokumentumaink mind kivitelezésüket tekintve, mind fizikai megjelenítésük szempontjából is változatosak. Mivel a látvánnyal próbáltak hatni a nézőre, ezért esetenként impozáns méretűekkel is találkozhatunk: szélességük 38–60 cm között, míg a magasságuk 58–89 cm között változik. Selyem a hordozóanyaga 21 címernek,⁸ ezek közül 15 darab 18. századi, a többi pedig a 19. században készült. A papíralapú címerek általában egyszerűbb megjelenítésűek.

A díszes heraldikai jelképek mellett több-kevesebb díszítőelem felhasználásával forrásaink alkalmazkodtak keletkezési koruk stílusjellemzőihez. A megvalósítás minősége változó, hol igényesebb, hol naivabb kivitelezésben kerültek megfestésre a családi jelvények, több helyzetben pedig sablon használata is megállapítható. Alkalmanként a betöltött hivatalok szimbólumai, valamint kitüntetések is feltűnnek az illusztrációkon. Ilyen elem például a kamarási aranykulcs, amelyet hét személy 11 címerére festettek oda, vagy a Mária Terézia-rend Rhédey János halotti emlékéen. Más díszítőelemként feltűnnek a koporsóformájú posztamensek, az elmúlás jelképeként a koponya vagy teljes csontváz, a homokóra, valamint az örök életre utaló akantuszlevél. A korai darabokon többször visszatérnek a fekete ruhába öltözött vagy fekete szárnyú, koponyán könyöklő, homokórát tartó, a halottat sirató angyalok. Egy 1868-as, valamint a három legkésőbbi példányon már a fekete gyászkeretet is használták.

CÍMERFELIRATOK

Az elhunytakra vonatkozó életrajzi adatokat latin vagy magyar nyelvű feliratok rögzítik. A vizsgált 54 halotti címer közül 17 latin nyelvű: a 15 legkorábbi, valamint még két 18. századi példány. A kivitelezés módját tekintve kézirásos darabok kilenc alkalommal bukkannak fel, két kivétellel az 1765–1783-as időszakból.

Az adatokat kevés kivétellel a címerkép alatt tüntették fel. Lázár Imre 1761-es, valamint Apor Lázár 1868-ban kiállított halotti címerei kivételek, mert a címerkép felett is megjelennek tudnivalók. Az előbbi esetében egy, a címer felett lebegő ívelt

8 Ezek közül öt darab zöld színű, köztük található a gyűjtemény két legrégebbi címere is.

szalagról, valamint a címer alatt megjelenő posztamensre feljegyzett tájékoztatásról, míg az utóbbi esetében hasonló elrendezésű, egyszerű szövegről van szó. Bár a Toldalagi Istvánnak szentelt, 1793-as címerképen is a dokumentum alsó harmadán található a tájékoztatás, kuriózumjellege miatt mindenképpen külön említést érdemel. Az elhunytrol egy két hasábba szedett, 12 soros verset állítottak össze, amelyben a megszokott életrajzi adatok mellett a család története, valamit címerének használata is körvonalazódik. A felirat kivitelezése szempontjából talán a leglátványosabb darab Bethlen György 1778-as halotti emléke, amelyre a feliratot fehér alapon szürke betűkkel festették ezüstszürke faágakból kialakított, ovális keretbe. A keretet alul és felül csokorra kötött, ezüstszélű, lebegő szalaggal díszítették.

FIZIKAI ÁLLAPOT, RESTAURÁLÁSI PRÓBÁLKOZÁSOK⁹

Ami a címerek fizikai állapotát illeti, szinte mindegyiken felismerhetőek a sérülések, melyeket a gyászszertartás során vagy a későbbi, nem megfelelő tárolás miatt szenvedtek. A legkomolyabb gondok a gyűjtemény korai, selyemből készült darabjain fedezhetőek fel. Penészkárosodás miatt a textília mechanikai ellenálló-képessége jelentősen csökkent; az anyagában meggyengült selyem több esetben oszlásnak indult, olykor pedig szakadozott. A festékanyagban gyakran öregedés, savasság észlelhető, valamint előfordulnak elszíneződések, besötétedések is. A papíralapú példányok leggyakoribb rongálódásai a sarkok környékén fedezhetőek fel, a kiszögeezések, a felhasznált keretek okozta hasadások vagy hiányzó darabok formájában. A szélek esetenként töredeztettek vagy hiányosak, bizonyos részeken előfordulnak beázások nyomai, illetve gyertyafoltok. A színezett felületek károsodásai főleg a kopásban, a tintamarásban, illetve a helyenként lepergett festékanyagban merülnek ki.

Már a 19. század végén – 20. század elején is próbálkoztak a használatból adódó sérülések kezdetleges kijavításával és állagmegőrzésével. A korai selyemdokumentumok néhány példányán felfedezhető egy piros textíliadublőröztetés, gyakran meglehetősen igénytelen kivitelezésben. Bethlen György 1778-as címerének¹⁰ felső szélét, valamint a körfelirat felső harmadát erősítették meg ilyen módon, pontatlan illesztésekkel. Rhédey Ferenc¹¹ címerének esetében a levált szélek – kivéve a már hiányzó felső részt – rögzítését célozta a piros textil. Kendeffy Ráhel címerénél¹² a széleket, a

9 Az állapotleírásban nyújtott segítségért köszönet Márton Krisztinának, a Teleki-Bolyai Könyvtár restaurátorának.

10 TBK Cgy. 8.

11 TBK Cgy. 6.

12 TBK Cgy. 23.

Petrichevich Horváth Ráhelénél¹³ a töredezett szöveges rész kisebb szeleteit fogták össze, míg Teleki Sándorénál¹⁴ a felső szél erősítették meg az említett módszerrel. Zeyk Borbála kettős halotti címerén¹⁵ a korona és a címerpajzs találkozásánál található komoly szakadás, a Zeyk-címer körvonalait, valamint az adatokat tartalmazó posztamenst ragasztották össze kisebb papírszeletekkel, mely módszert Rhédey János címere¹⁶ esetében is alkalmazták.

A kollégiumi gyűjtésű címerek közül hat darabnak¹⁷ a kezdetleges javítása már pontosabban keltezhető, a szakadásokat ugyanis iskolai dolgozatok darabjainak felragasztásával próbálták orvosolni. A kezdetleges helyreállítás során felhasználásra kerültek német és magyar nyelvű fogalmazványok, helyesírási gyakorlatok, matematikafeladatok, melyek közül egyiken, nagy szerencsénkre, a dolgozat keltezése is fennmaradt. Így lehetett keltezni a beavatkozást az 1922 márciusát követő időszakra.

ÉLETTÖRTÉNETEK

A halotti címer által megörökített emlékü elhunytak élettörténetét időrendi sorrendbe rendeztük. Ezen ismertetések összefoglalják a fontosabb eseményeket, hivatalokat, kitérve az eltávozottaknak a marosvásárhelyi református kollégiummal, illetve a Teleki családdal való kapcsolataira is. A jegyzetekben helyet kaptak a vizsgált forrásdokumentumok rövid leírásai – méretek, típusok, feliratok – is.

Gyalakúti Lázár Imre¹⁸ (1743–1761)

Lázár János és Teleki Kata fia, 1743. október 29-én született,¹⁹ halotti címere a mai gyűjtemény legrégebbi darabja. Az alig 18 évet élt ifjút kortársai tehetséges költőként tartották számon. Négy búcsúztató beszéde közül egy latin nyelvűt Kovásznai Tóth Sándor, a marosvásárhelyi református kollégium tanára fogalmazott meg.²⁰

13 TBK Cgy. 11.

14 TBK Cgy. 4.

15 TBK Cgy. 32.

16 TBK Cgy. 5.

17 TBK Cgy. 10, 14, 16, 19, 21, 28.

18 60,5×47,5 cm méretű, zöld selyemre temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer fölött: *INSIGNIA ILLUS. EMERICI COM LAZAR L. BAR. DE GYALAKUT NATAD MDCCXLIII DENAT MDCCCLXIAE XVIII.* Felirata a címer alatt: *ET PIUS ET CULTUS STUDIIS EMERICE! PATRIS SPES EXEMPLAR JUVENUM, LÁZÁR! AMATE JACES POST MDCC POSTQUE L.X.I. NOTAT ANNUM CHRISTI X.V DUOQUE I.I. QUARTAVE LUNA TUUM.* Jelzet: TBK Cgy. 1.

19 LÁZÁR Miklós: *A gróf Lázár család.* Kvár, 1858. 100.

20 KOVÁSZNAI TÓTH Sándor: *Laudatio funebris memoriae... comitis Emerici Lázár.* Nagyszeben, 1761.

Hadadi Wesselényi Polixéna²¹ (1743–1764)

Wesselényi István főispán és Daniel Polixéna író nő első gyermekének élete alig dokumentált. 1743. szeptember 6-án született, 1760. április 21-én pedig Komlódon házasságot kötött Kemény Simonnal.²² 1764. május 1-én hunyt el Kolozsváron.

Bethleni Bethlen Imre²³ (1698–1765)

Bethlen Sámuel és borsai Nagy Borbála fia.²⁴ 1719-ben három évig tartó külföldi utazásra indult, ennek során a bécsi udvar mellett eljutott Belgiumba, Hollandiába és Angliába is. Kapitányi rang után főstrázsamesteri címmel hagyta ott a hadsereget 1730-ban, 1747-ben kővárvidéki kapitány, 1752-től Doboka vármegye főispánja, 1754-ben guberniumi tanácsos.²⁵ 1764. október 24-én 1200 forintot adott a marosvásárhelyi református kollégium konzisztóriumának,²⁶ amely összeg egy részét a tanoda az egy héttel később indított németnyelv-tanítás elősegítésére fordította. Meyer János tanító fizetésének kiegészítésére 1767 tavaszáig használták az adományt.²⁷ Bethlen Imrét 1765. június 16-án temették el Alsórákoson.²⁸

21 49,5×67,5 cm méretű, zöld selyemre temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *MÉLTÓSÁGOS L. B. HADADI VESSELÉNYI POLYXÉNA ÁSZSZONY M. L. B. MAGYAR GYERŐ MONOSTORI KEMÉNY SIMON ÚR Ö NAGYSÁGA ÉLETE KEDVES PÁRJA. HÓLT-MEG KOLOSVÁRATT MDCCLXIV. ESZTENDÖBEN, PÜNKÖSD HAVÁNAK I. NAPJÁN, ÉLETÉNEK XXI. ESZTEND.* Jelzet: TBK Cgy. 2.

22 <http://www.macse.hu/gudenus/mfat/fam.aspx?id=12150>. (Utolsó megtekintés: 2019. 04. 08.)

23 53×66,5 cm méretű, selyemre temperával festett címer, kézzel írott szöveggel. Felirata a címer alatt: *Insignia Illus. Dum Viveret Comitiss Emerici ac Bethlen Consil. Gub. IN X. Anim. Act. Intimi Nati a.d. MDCXCVIII XIX S.d. MDCCLXV d. IV. F. a. 67.* Jelzet: TBK Cgy. 3.

24 LUKINICH Imre: *A bethleni Bethlen család története*. Athenaeum, Bp., 1927. 505.

25 Uo. 519.

26 KONCZ József: *A marosvásárhelyi Evang. Reform. Kollégium története (1557–1895)*. Mentor, Marosvásárhely, 2006. 589.

27 Uo. 232.

28 LUKINICH: *i. m.* 521.

Széki Teleki III. Sándor²⁹ (1760–1767)

Rövid életére csupán a temetések elmondott gyászbeszédék nyújtanak adatokat. Teleki II. Sándor (†1770) és Halász Borbála gyermeke,³⁰ 1760. február 13-án született. Tanulmányait a nagyenyedi református kollégiumban kezdte,³¹ 1767. február 6-án elhunyt, családjának marosorbói birtokán temették el.³²

Kisrédei Rhédey V. János³³ (1713³⁴–1768)

Rhédey László és Toroczka Mária fia, testvéreivel és unokatestvérével együtt 1744. november 13-án szerzett grófi címet.³⁵ Felesége, Bethlen Klára 1758-ban hunyt el, utódaik nem maradtak.³⁶ 1733-tól katonai pályán tevékenykedett, 1744-től kapitány, 1754-ben őrnagy a Haller-ezredben, 1765-ben pedig tábornok, valamint a magyar királyi testőrség főhadnagya.³⁷ Az 1756-ban, Schweidnitz ostrománál tanúsított hősiessége³⁸ miatt Mária Terézia-renddel tüntették ki. 1768. január 10-én Bécsben hunyt el.

29 46×66 cm méretű, selyemre temperával festett címer, kézzel írott szöveggel. Felirata a címer alatt: *INSIGNIA Illustrissi et Magnifici Donelli Dni Alexandri III S. R. I. Cottis Teleki de Szek. Nati Ao. Dni MDCCLX XIII Febr. Denati Ao. Dni. MDCCLXVII, Die VI Febr. Mor-te repetina. M. Orbaini, Lugentib, Musis Aniacis A. Act. Sua. VII.* Jelzet: TBK Cgy. 4.

30 DEÁKI FILEP Sámuel: *Egy drága kövekkel tündökölő s ékeskedő koronának elesése*. Nagyenyed, 1767. Címlap.

31 AJTAI A. Mihály: *Halotti oratio*. Nagyenyed, 1768. Címlap.

32 ABATS Márton: *Emberi panaszkodó reménség*. Nagyenyed, 1768. Címlap.

33 48×60 cm méretű, selyemre temperával festett címer, nyomtatott szöveggel, a felirat alig olvasható. Jelzet: TBK Cgy. 5.

34 KOMÁROMY András: *A kis-rédei gróf Rhédey családról*. Turul I(1883). 3. sz. 136.

35 GUDENUS János József: *A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája*. III. Heraldika, Bp., 1999. 177.

36 NAGY Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*. I–XII. Pest, 1857–1865 (a továbbiakban NAGY: *Magyarország családai*). IX. 748–749.

37 KOMÁROMY: *i. m.* 136.

38 A hőstett részleteiről lásd *Hadtörténelmi apróságok*. Hadtörténelmi Közlemények I(1888). 1. sz. 151–152.

Kisrédei Rhédey Ferenc³⁹ (1756–1770)

Rhédey Zsigmond és Wesselényi Kata gyermeke, 1756. április 22-én született. Az édesanya nagy gondot fordított neveltetésére, mi több, könyvtárat is gyűjtött számára. A marosvásárhelyi református kollégiumban tanuló fiatalember 1770 decemberében, himlő következtében hunyt el,⁴⁰ ezután az édesanyja 131 művet 180 kötetben adományozott a kollégiumnak.⁴¹

Gyalakúti Lázár VII. János⁴² (1703–1772)

Segesváron született Lázár III. György és Bethlen Judit gyermekeként. Nagyenyeden folytatott tanulmányai után Marburgban hallgatott filozófiát a híres német professzor, Christian Wolf diákjaként. Pályafutása során fontos hivatalokat töltött be, volt Belső-Szolnok vármegye főispánja, országgyűlési követ, a királyi tábla elnöke, országos főkormányzó és fővadászmester is. 1733-ban bárói rangot kapott, négy évvel később vette feleségül Teleki Katát, négy gyermekük született.⁴³ A rendek őt választották Erdély kormányzójává, de kinevezésére nem került sor.⁴⁴ Lázár János költőként is ismertté vált, több írása is fennmaradt nyomtatott vagy kéziratos formában.⁴⁵ 1772. november 26-án hunyt el.

39 53×66,5 cm méretű, zöld selyemre temperával festett címer, kézzel írott szöveggel. Felirata a címer alatt: *INSIGNIA: ILLUSTRISSIMI COMITIS FRANCISCI RHÉDEI DE KIS RHÉDE EX VETUSTISSIMA DE GENERE III REGIS HUNGARIAE. ABA LEGITIMA RHEDEIORUM FAMILIA ORTUM DUCENTIS. ILLUSTRISSIMORUM PARENTUM SINCERI CONJUGII UNICI PIGNORIS QUI ALTERO AETATIS ANNO PATRE OPTIMO ILLUSTRISSIMO COMITE SIGISMUNDO RHÉDEI DE KIS RHÉDE ORBATUS. PLASUPERSTITIS MATRIS SUAE ILLUSTRISSIMAE L.B. CATHARINAE WESSELÉNYI DE HADAD CURA LIBERALITER EDUCATUS. AST PRO DOLORI MATERNAE HUIC PIETATI PRAEMATURA MORTE SURDUCTUS. ANNO AETATIS SUAE XIV, MENSE VIII. DIE III. AGROPOLI IN CAMPO STUDIORUM SUORUM DIEM OBIIT SUPREMUM: ANNO R. S. MDCCLXX. DIE V^a DECEMBRIS.* Jelzet: TBK Cgy. 6.

40 DEÉ NAGY Anikó: *Báró hadadi Wesselényi Kata, a hitben élő református nagyasszony*. Kriterion, Kvár, 2017. 35, 42–43.

41 KONCZ: *i. m.* 633.

42 51×66,5 cm méretű, selyemre temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *ALMA ET INSIGNIA GENTILITIA EXCELLENTISSIMI COMITIS JOANNIS LAZAR L. B. DE GYALAKUTA. C. R. AP. MAJEST. STAT. ET EXCELSI REGII MAGNI PRINCIPATUS TRANSIL. GUBER. CONSILLAR. UTROBIQUE ACT. INT. INCL. ST. T. ET ORDINUM TRIUMPHATIONUM PRAESIDENTIS AC SUPREMI PER [...] MAGNUM PRINCIPATUM PARTESQUE EIDEM APPLIC. VENATORUM REGALIIUM MAGISTRI &c. &c. ANNO AETAT. LXX. POST NATUM SERVATOREM MDCCLXXII. VI. KAL. DECEMBR. DENATI.* Jelzet: TBK Cgy. 7.

43 LÁZÁR: *i. m.* 90–100.

44 *Új magyar irodalmi lexikon* II. H–Ö. Szerk. PÉTER László. Akadémiai, Bp., 2000. 1305.

45 Úo. 97.

Bethleni Bethlen II. György⁴⁶ (1718–1778)

Bethlen I. György és Kollatovich Kata fia, Rhédey Évát vette feleségül.⁴⁷ Életéről további adatok nem maradtak fenn.

Széki Teleki II. László⁴⁸ (1710–1778)

1710. szeptember 17-én született Gernyeszegen, szülei Teleki I. Sándor és Bethlen Júlia. Több hivatalt is betöltött, 1741-től császári és királyi kamarás, 1751-ben főkormányszéki tanácsos, illetve főpohárnok és belső titkos tanácsos, felesége 1732. június 24-től Ráday Eszter volt.⁴⁹ Nevéhez fűződik a gernyeszegi vár lebontatása, valamint a barokk kastély építésének elkezdése. 1778. április 17-én hunyt el.

Nagyercsei Toldalagi László⁵⁰ (?–1779)

Toldalagi Mihály és Földváry Erzsébet fia,⁵¹ születési éve ismeretlen. Felesége Wass Katalin volt, négy gyermekük született.⁵² 1758-tól királyi táblai ülnök,⁵³ nevéhez fűződik a marosvásárhelyi Toldalagi-palota építése.⁵⁴ 1743 előtt már *inspector curatore* a református kollégiumnak, ezen minőségében gondoskodott a tanoda adósságainak a behajtásáról,⁵⁵ 1748-tól pedig az intézmény főgondnoka.⁵⁶ Ismert néhány kisebb

46 68×76 cm méretű, selyemre temperával festett címer, kézzel írott szöveggel. Felirata a címer körül: *Insignia Illustrissimi Domini Com[...]* Georgii de Bethlen. *Natus Anno 1718 Die 15ta Martii Denatus Anno 1778 Die 2da Julii*. Jelzet: TBK Cgy. 6.

47 LUKINICH: i. m. 505.

48 65×75 cm méretű, selyemre temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer körül: *Insignia Gentilitia Excell. Ac Illust. Dom. S. R. I. COM. LADISLAI TELEKI DE SZEK, SS. CC. RR. MAJESTATUM CAMERARII, ET CONSIL. ACT. INTIMI, EXCEL. ITEM REG. IN MAGNO TRANSILVANIAE PRINCIPATU GUBERNII CONSIL. AC PER EUNDEM PRINCIPATUM SUPREMI PINCERNARUM MAGISTRI. NATUS EST ANNO SERVAT. MDCCX. XVII. KALENDAS SEPT. VITA FUNCTUS MDCCCLXXVIII. XVII. KALENDAS APR. VIXIT ANNOS LXVII. MENS VII*. Jelzet: TBK Cgy. 9.

49 *Akik kétszáz évvel ezelőtt szerepet vittek Marosvásárhely város társadalmi és kulturális életében (1700–1750) = Marosvásárhelyi krónikás füzetek*. I. Szerk. FODOR István–SEBESTYÉN Mihály. Mentor, Marosvásárhely, 2015 (a továbbiakban *Marosvásárhelyi krónikás füzetek*). 156.

50 44×56 cm méretű, papírra temperával festett címer, kézzel írott szöveggel. Felirata a címer alatt: *Insignia Illustrissimi Domini Dni Ladislai [...]* Sen. Com. Toldalagi de N. Ertse [...]
Tabulae Reg. M. Prceptus Tran[...] Annos Adsectoris Actualis Nati Ao. [...] 18a Sept. Denati Ao. Dni 1779 [...]. Jelzet: TBK Cgy. 10.

51 NAGY: *Magyarország családai* XI. 149.

52 Uo. 151.

53 Uo.

54 ORBÁN János: *Toldalagi-palota, Marosvásárhely*. <http://lexikon.adatbank.ro/muemlek.php?id=178>. (Utolsó megtekintés: 2019. 10. 12.)

55 KONCZ: i. m. 631.

56 Uo. 451.

adománya is, 1763-ban 40 forintot adott kétévi szálláspénzre Meyer Jánosnak, akit a kollégium elsőként bízott meg a német nyelv szervezett formában történő tanításával.⁵⁷ 1766-ban 58 forintot, 1779-ben, halálának évében pedig további 250 forintnyi adományt adott az iskolának.⁵⁸

Petrichevich Horváth Ráhel⁵⁹ (1761–1779)

1761. június 29-én született, Petrichevich Horváth Mózes és Kun Klára leányaként.⁶⁰ 1778. március 5-én ment férjhez Toldalagi Istvánhoz,⁶¹ 1779. április 12-én elhunyt.

Erdőcsinádi Szutsáki Ferenc⁶² (1723–1783)

Szutsáki Péter és Vitéz Krisztina gyermeke volt.⁶³ Katonai pályát követett, hadnagyi rangba emelkedett.⁶⁴ 1771-ben tordai főbírói hivatalt töltött be,⁶⁵ 1776-ban székbíró volt.⁶⁶ 1777-től kinevezték a marosvásárhelyi református kollégium alondnokának.⁶⁷ Házasságkötéseinek pontos időpontját nem ismerjük, első felesége Sombori Ágnes volt,⁶⁸ második feleségeként pedig Kabos Klárát jegyzik a források, akivel 1773 után egy 60 forint értékű szószékkoronát adományoztak az újonnan befejezett marosjára templomnak.⁶⁹ Egyik frigyéből sem született utód, így Ferenc 1783. április 21-én bekövetkezett halálával kihalt az erdőcsinádi Szucsáki család. A temetésre a csinádi

57 Uo. 231.

58 Uo. 589.

59 48×62 cm méretű, selyemre temperával festett címer, kézzel írott szöveggel. Felirata a címer alatt: *Insignia Illustrissima Domina Dna Comitissa Rachelis P. Horváth Illmi Domini Dni Stephani Com. Toldalagi de N Ertse Consortis Dilectissima Nata Ao D 1701 Die 29a Junii Denata Ao Dni 1779 Die 12a M. Aprilis.* Jelzet: TBK Cgy. 11.

60 SÁNDOR Imre: *A széplaki Petrichevich-Horváth család.* Kvár, 1908. 38.

61 Uo. 25.

62 47×61 cm méretű, selyemre temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *INSIGNIA SPECTABILIS AC GENEROSI Domini Quondam FRANCISCI SZUTSÁKI DE ERDŐ – CSINÁD, dum viveret Illustr. Coll. Reform. Agropolitani Curatoris, venerabilis Diaeceseos Görgényiensis INSPECT. aequae CURAT. Nati Ao. 1723. 18. Martii, Denati Ao. 1783. Die 21 Aprilis.* Jelzet: TBK Cgy. 12.

63 NAGY: *Magyarország családai* X. 881.

64 „*Künn vala fegyverben Hadnagy*”. Gyöngyösi Jánosnak Magyar versei. Pest, 1802. 74.

65 NAGY: *Magyarország családai* X. 881.

66 *Akik százötven évvel ezelőtt szerepet vittek Marosvásárhely város társadalmi és kulturális életében (1750–1800) = Marosvásárhelyi krónikás füzetek* 232.

67 KONCZ: *i. m.* 452.

68 NAGY: *Magyarország családai* X. 278.

69 A marosjára református egyházközség története. http://www.reformatus.ro/gyulekezetek/marosjara/monografia/monografia-marosjara.htm#_Toc163314242. (Utolsó megtekintés: 2019. 03. 12.)

határban került sor, a család két aranyat fizetett a Gyöngyössi János által írt epitáfiumversért.⁷⁰

Bethleni Bethlen László⁷¹ (1729–1783)

Bethlen István és Macskássy Krisztina gyermeke, Bényén élt családjával, kortársai ifjabb előnévvel ismerték. Beteges fűtestvérei gondnokává nevezték ki, nevéhez több birtokügyi per kötődik.⁷² Felesége 1752-től Bánffy Klára volt.⁷³

Borosjenői Korda György⁷⁴ (1721–1786)

Korda László és Lázár Anna fia,⁷⁵ főlovászmester, kamarás, kolozsi főispán és guberniumi tanácsos volt,⁷⁶ 1779. július 14-én kapott grófi címet Mária Teréziától.⁷⁷ Teleki Zsuzsannával kötött házasságot, öt gyermekük született.⁷⁸ A marosvásárhelyi református kollégium hajdani diákjaként⁷⁹ több alkalommal is támogatta az iskolát, 1768-ban keltezett végrendeletében előírta, hogy a marosvásárhelyi református kollégiumnak 1000 forintot hagy, melynek kamatját részben a grammatikát és a szintaxist tanítók fizetésére kell majd fordítani, a többbit pedig hasznos könyvek vásárlására vagy nyomtatására. Továbbá nyolc szegény diák taníttatásához is hozzájárult ösztöndíj formájában.⁸⁰

70 Rass Károly: *Gyöngyössi János önéletírása*. Erdélyi Múzeum XLIII(1938). 4. sz. 287.

71 50,5×66,5 cm méretű, selyemre temperával festett címer, kézzel írott szöveggel. Felirata a címer alatt: *INSIGNIA GENTILITIA ILLUSTRISSIMI DOMINI COMITIS LADISLAI DE BETHLEN Nati Ao. Domini MDCCXXIX. die 25 Aprilis Denati MDCCCLXXXIII die 11ma Junii*. Jelzet: TBK Cgy. 13.

72 LUKINICH: i. m. 467

73 TBK Cgy. 27.

74 47×64 cm méretű, papírra temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *INSIGNIA GENTILITIA EXCELLENTISSIMI AC ILLUSTRISSIMI DOMINI DOMINI COMITIS GEORGII KORDA L. B. DE BOROS-JENŐ, S.C.R. APOST. MAJEST. CAMERARII, STATUS CONSILIARII ACT. INT. ET PER MAGN. TRANS. PRINC. SUPREM. VENAT. REG. MAGIST. NAT. MDCCXXI. DIEB. MAJI, DE-NAT. MDCCCLXXXVI. DIE XII. JANUARI*. Jelzet: TBK Cgy. 14.

75 KÓVÁRI László: *Erdély nevezetesebb családai*. Kvár, 1854. 158.

76 TBK Cgy. 14; KONCZ: i. m. 590.

77 BOROVSKY Samu: *Magyarország vármegyéi és városai. Szabolcs vármegye*. Bp., 1900. 523.

78 NAGY: *Magyarország családai* VI. 348.

79 KONCZ: i. m. 590.

80 Uo.

Vargyasi Daniel István⁸¹ (1723–1788)

Daniel István és Pekry Polixéna fia,⁸² császári és királyi kamarás, valamint udvarhelyszéki főkirálybíró volt. Bánffy Ágnestől született egyetlen fia 1772-ben elhunyt, így István 1788. január 7-én bekövetkezett halála egyben a család vargyasi ágának a megszűnését is jelentette.⁸³

Kisrédei Rhédey Druzsiána⁸⁴ (1713–1789)

Rhédey Ádám és Bethlen Anna leánya,⁸⁵ 1730 körül kötött házasságot Kemény Ádámmal, két fiuk született, Simon és István. 1743-ban 50 véka búzával támogatta a marosvásárhelyi református kollégiumot.⁸⁶ A házasság 1752-ben véglegesen megromlott, mi több, mindkét fél hűtlensége miatt válóperre került sor.⁸⁷ Druzsiána grófnő 1789. december 29-én hunyt el Kolozsváron.

81 54×66 cm méretű, selyemre temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *INSIGNIA GENTILITIA EXCELLENTISSIMI AC ILLUSTRISSIMI DOMINI DOMINI L. BARONIS STEPHANI DANIEL DE VARGYAS S.C.R. APOST. MAJEST. DUM VIVERET CAMERARII INCL. SEDIS SICULICALIS UDVARHELY ANN. XXIII SUPR. JUD. REGII ANN. II. EXCELSI REG. GUBERNII M. PRINC. TRANS ÚT ET STATUS ACT. INT. CONSILLARII. OBIIT ANNO AETATIS LXV CHRISTI DOM. MDCCLXXXVIII DIE VII JAN.* Jelzet: TBK Cgy. 15.

82 NAGY: *Magyarország családai* III. 231.

83 Uo. 232.

84 49×72 cm méretű, papírra temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *NEMZETI CZIMERE NÉHAI GRÓFNÉ KIS RHÉDEI RHÉDEI DRUSIANA ASZSZONYNAK, NÉHAI MÉLTÓSÁGOS LIBER BARÓ MAGYAR GYERŐ MONOSTORI KEMÉNY ÁDÁM ÚR ÖZVEGYÉNEK; HÓLT-MEG KOLOSVÁRATT, KARÁCSON HAVÁNAK XXXIX NAPJÁN, MDCCLXXXIX ESZTENDŐBEN, LXXVI ESZTENDŐS KORÁBAN.* Jelzet: TBK Cgy. 16.

85 NAGY: *Magyarország családai* IX. 744.

86 KONCZ: *i. m.* 619.

87 A jól dokumentált, a korszak „cause célèbre”-ének tartott esetről lásd TORMA Károly: *Érdekes válóper a XVIII. századból.* Századok XIX(1885). 603–613.

Nagyercsei Toldalagi Zsuzsanna⁸⁸ (1717–1789)

Naláczai Istvánné Toldalagi Zsuzsanna életének részleteiről főként fia, a testőrirő Naláczai József munkája⁸⁹ közöl adatokat. A grófnő Toldalagi II. János (†1722)⁹⁰ és Inczedy Zsuzsanna⁹¹ leányaként 1743 előtt ment férjhez Naláczai Istvánhoz,⁹² 1789. április 29-én hunyt el, temetésének időpontját és helyszínét nem jegyezték fel a források.

Bethleni Bethlen László⁹³ (1720–1790)

Bethlen I. György és Kollatovich Kata fia, testvére II. György.⁹⁴ 1766. június 21-én – Bethlen Dáviddal együtt – kinevezték a marosvásárhelyi református kollégium főgondnokává.⁹⁵ Vajdaszentiványi birtokáról több alkalommal is adományozott búzát a tanodának,⁹⁶ továbbá anyagilag hozzájárult az 1756–1757 között építtetett teológiatanári lakás befejezéséhez.⁹⁷ Wass Krisztinával kötött házasságából nem született gyermek.⁹⁸

88 49×63,5 cm méretű, selyemre temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *NÉHAI MÉLTÓSÁGOS NAGY ERTSEI TOLDALAGHI SU'SÁNNA ASZSZONY, NÉHAI MÉLTÓSÁGOS L. B. NALÁTZI ISTVÁN UR ÖZVEGYE SZÜLETET 1717-BEN KIS-ASZSZONY HAVÁNAK 5-DIK NAPJÁN, HOLT-MEG 1789-BEN, SZ. GYÖRGY HAV. 29-DIK NAP. ÉLT 71 ESZTENDÖKET ÉS 9 HOLNAPOKAT.* Jelzet: TBK Cgy. 17.

89 *Báró Naláczai József emlékirata.* http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf8732.pdf (a továbbiakban *Naláczai emlékirat* – utolsó megtekintés: 2019. 02. 28.)

90 NAGY: *Magyarország családai* XI. 149.

91 *Naláczai emlékirat* 126. Nagy Iván Inczedy Katát tartja Toldalagi Zsuzsanna édesanyjának. NAGY: *Magyarország családai* XI. 149.

92 Naláczai István tíz éven keresztül katonai pályán tevékenykedett századosi rangban. KÓVÁRI: *i. m.* 192. február 24-én hunyt el Bábolnán, vízkórságban. *Naláczai emlékirat* 129.

93 49×64 cm méretű, papírra temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *INSIGNIA GENTILITIA ILLUSTRISSIMI QUONDAM AC MAGNIFICI DOMINI, DOMINI LADISLAI DE BETHLEN SENIORIS, QUI, CAELEBS, ET JAM VITAE FRAGILIS SATUR, YT CAELIS AETERNUM INTERESSE POSSET, TERRIS DESIIT. ANNO AETATIS SUAE LXXMO NATI SERVATORIS, MDCCXC. DIE IX MENSIS NOVEMBRIS.* Jelzet: TBK Cgy. 18.

94 LUKINICH: *i. m.* 505.

95 KONCZ: *i. m.* 451

96 Uo. 619.

97 Uo. 649

98 LUKINICH: *i. m.* 505.

Losonczi Bánffy László⁹⁹ (1728–1790)

Az 1728. november 28-án született Bánffy Lászlóról csupán a halotti címere által közölt adatok ismertek. Életkora alapján családjának a leszármazási tábláin megjelenő több László egyikével sem azonosítható. 62 évet élt, 1790. július 22-én hunyt el.

Bethleni Bethlen Sándor¹⁰⁰ (1741–1793)

Bethlen Dávid és Teleki Klára fia.¹⁰¹ A hétéves háborúban való részvétele¹⁰² után nemesi testőr lett, a későbbiekben pedig közhivatali tisztségeket töltött be. 1768-tól kamarás, majd táblabíró, 1784-ben nevezték ki Kükküllő vármegye főispánjává. 1786-ban kormányshéki tanácsosként említik, majd 1790. június 17-étől tartományi főbiztos.¹⁰³ Felesége már 1770-et megelőzően Bethlen Karolina volt.¹⁰⁴

Nagyercsei Toldalagi István¹⁰⁵ (1742–1793)

Toldalagi László és Wass Katalin fia; felesége Bánffy Eszter volt, négy lányuk születt. ¹⁰⁶ Életéről keveset tudunk, hivatalban egy alkalommal tűnik fel, amikor az 1791-es országgyűlésen küldötként vett részt.¹⁰⁷

99 44×62 cm méretű, papírra temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *NÉHAI MÉLTÓSÁGOS L. B. LOSONTZI BÁNFFY LÁSZLÓ ÚR EMLÉKEZTETŐ OSZLOPA. A KI SZÜLETETT M DCC XXVIII ESZTEND. NOVEMB. XXVIII NAPJÁN. HOLT-MEG ÉLETÉNEK LXII ESZTENDEJÉBEN M DCC XC. ESZTENDŐBEN JULIUSNAK XXII NAPJÁN.* Jelzet: TBK Cgy. 19.

100 48×64 cm méretű, selyemre temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *ÖSI CZIMERE NÉHAI M. GROFF BETHLENI BETHLEN SÁNDOR URNAK, A CSÁSZ. ÉS AP. KIR. FELSÉG ARANY KULTSOS KOMORNYIKJÁNAK, AZ ERDÉLYI NAGY FEJEDELEMSÉGBÉLI KIRÁLYI FŐ IGAZGATO TANÁTS VALÓSÁGOS TANÁTSOSSÁNAK, ÉS AZ ÍRT NAGY FEJEDELEMSÉG FŐ PROVINCIALIS COMMISSARIUSSÁNAK; KI-IS SZÜLETETT MDCCXL-DIKBEN DECEMBERNEK 24-dikén MULT KIE VILÁGBOL M DCC XCIII-ban OCTOBERNEK 3-dik NAPJÁN. ÉLETÉNEK LIII-dik ESZTENDEJÉBEN.* Jelzet: TBK Cgy. 20.

101 LUKINICH: i. m. 494.

102 Uo.

103 Uo., és <http://www.macse.hu/gudenus/mfat/fam.aspx?id=5669>. (Utolsó megtekintés: 2019. 02. 05.)

104 <http://www.macse.hu/gudenus/mfat/fam.aspx?id=5670>. (Utolsó megtekintés: 2019. 02. 05.)

105 54×74 cm méretű, papírlapra temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *A’ Toldalagiak edgy vérből szármoztak; Ertsére, Iklódra, s Gáltóre ágoztak. E’ czimer közös vólt mind az három ággal, Mely sokat változott végre a’ grófsággal. De, mivel ,a régi, magában betesebb; ,S a’ Gróf-is össének diszével ékesebb; E’ tórsökös czimert esmét elő vették, Midőn Toldalagi Istvánt el-temették. Született Gróf István az Ertsei Ágból; Negyven kettedikén múlt ki ez világból: Kilentzven háromban ezer hétszáz után Költözék-el az Mindenek után.* Jelzet: TBK Cgy. 21.

106 NAGY: Magyarország családai XI. 151.

107 Uo.

Széki Teleki Sára¹⁰⁸ (1721–1794)

Bethleni Bethlen Pálné Teleki Sára életéről keveset tudunk, ellenben fennmaradt az 1782-ben készült portréja, amely Franz Anton Bergman munkája.¹⁰⁹

Malomvízi Kendeffy Ráhel¹¹⁰ (1737–1798)

Kendeffy Gábor és Bánffy Zsuzsánna leánya, 1752-ben¹¹¹ ment férjhez Teleki V. Mihályhoz (1731–1761), akitől két lánya született.¹¹² A férj korai halála után Bethlen Gergellyel (1733–1785) kötött házasságot, gyerekeik nem születtek. Ismert volt a grófnő kultúra iránti elköteleződése, 1795. december 8-án alapított ösztöndíja évenként 1000 forintot biztosított a marosvásárhelyi református kollégium két legjobb tógátus diákjának.¹¹³ 1798. január 31-én hunyt el, temetésére Erdőszentgyörgyön került sor.¹¹⁴

108 53×75 cm méretű, papírlapra temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *ÓSI CZIMERE. MÉLT. BET. GROFF BETHLEN PÁL UR Ö EXCELLENTZIAJA HITES TÁRSÁNAK; R. SZ. BIRODALOMBÉLI GROFF SZÉKI TELEKI SÁRA ASZSZONY Ö EXCELLENTZIÁJÁNAK. VÉGEZTE ÉLETÉT HETVEN-HARMADIK ESZTENDEJÉBEN. BONYHÁN M DCC XCIV-BEN MIND-SZENT HAVÁNAK 28-DIK NAPJÁN.* Jelzet: TBK Cgy. 22.

109 http://npg.hu/index.php?option=com_jcollection&view=item&id=532. (Utolsó megtekintés: 2019. 02. 05.)

110 50,5×65 cm méretű, selyemre temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *ÓSITZIMERE. NÉHAI MÉLTOSÁGOS MALOM-VIZI GROF KENDEFFI RÁKHEL ASZSZONYNAK, NÉHAI MÉLTOSÁGOS GROFF B. BETHLEN GERGELY ÚR SZELID LELKŰ ÖZVEGYÉNEK. ÉLT LXI ESZTENDÓT. HOLT MEG MDCCXCVIII-DIK ESZTENDÖBEN B. ASZSZONY HAVA UTOLSO NAPJÁN.* Jelzet: TBK Cgy. 23.

111 NAGY: *Magyarország családai* XI. 87.

112 Uo. 85.

113 KONCZ: *i. m.* 593.

114 LUKINICH: *i. m.* 471.

Alsócsernátoni Domokos Sámuel¹¹⁵ (1723–1799)

Domokos Péter és Váradi Klára gyermeke,¹¹⁶ Maroskeresztúron élt. Nevét 1784-ben Marosszék alkirálybírájaként említik,¹¹⁷ halotti címere császári és királyi tanácsosként tünteti fel. Felesége Cserei Éva volt,¹¹⁸ akitől egy fia született.¹¹⁹

Magyargyerőmonostori Kemény III. Simon¹²⁰ (1736–1799)

Kemény Ádám és Rhédey Druzsiana fiaként született 1736 szeptemberében. Pályafutásának fontosabb állomásai: császári és királyi kamarás, táblai alelnök, valamint Kraszna, Alsó-Fehér és Kolozs vármegyék főispánja.¹²¹ Iskolatámogatási munkájának kedvezményezettjei voltak a marosvásárhelyi mellett a kolozsvári és a nagyenyedi református kollégiumok is.¹²² Kétszer nősült, két házasságából – első felesége 1758-tól Wesselényi Polixéna, második felesége 1766-tól Wass Katalin – öt gyermek származott. Azonos nevű fia mellé Bolyai Farkast fogadta fel nevelőnek és tanuló társnak.¹²³ 1799. május 28-án hunyt el Nagyenyeden.

115 54×76 cm méretű, papírra temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *ÓSI CZIMERE NÉHAI MÉLTÓSÁGOS ALSÓ CSERNÁTONI DOMOKOS SÁMUEL URNAK A CSÁSZÁRI, ÉS KIRÁLYI FELSÉG EGYIK KIRÁLYI TANÁTSOSSÁNAK, A KI HOLT-MEG VILÁGI ÉLETÉNEK LXXVI-DIK ESZTENDEJÉNEK KEZDETIN SZ. IVÁN HAVÁNAK XVIII-DIK NAPJÁN REGGELI VII ORAKOR MDCCXCIX-DIK ESZTENDŐBEN.* TBK Cgy. 24.

116 NAGY: *Magyarország családai* III. 358.

117 DEÁK Farkas: *Az alsócsernátoni Domokos család nemzedékrendje (egy címerrajzzal).* Turul 6(1888). 102.

118 1792-ben kiállított halotti címere 1885-ben még megvolt a marosvásárhelyi református kollégium tulajdonában, jelenleg lappang. Teleki–Bolyai Könyvtár, MS 456.

119 NAGY: *Magyarország családai* III. 358.

120 54×74 cm méretű, papírra temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *Insignia Gentilitia Excellentissimi Ac Illustrissimi Domini Domini Senioris Quondam SIMEONIS KEMÉNY Liberi Baronis De M. Gyerő Monostor, Sacrae Caesareo Regiae Et Apostolicae Majestatis Camerarii, Status Actualis Intimi Consilarii, Incliti Item Comitatus Albensis Inferioris Comititis Supr. Emi Nati Anno Aerae Christi Vulg. MDCCXXXVI Mense Septembri De – Nati Anno Aerae Ejusd. MDCCXCIX. Mensis Maji. Vixit Annis LXIII.* TBK Cgy. 25/a, b, c.

121 <http://www.macse.hu/gudenus/mfat/fam.aspx?id=12149>. (Utolsó megtekintés: 2019. 06. 14.)

122 Kovács Kiss Gyöngy: *Kultúrátámogatás mint mentalitásfaktor báró Kemény Simonnál.* Korunk XXV(2014). 9. sz. 76.

123 Uo. 77.

Magyarbényei Radák II. Ádám¹²⁴ (1753–1803)

Radák István és Toroczky Kata fia.¹²⁵ Külföldi tanulmányútjáról hazatérve 1781. október 24-én vette feleségül Kemény Druzsianát, három gyermekük született.¹²⁶ 1803. október 14-én, gutaütés¹²⁷ következtében hunyt el.

Losonczy Bánffy Klára¹²⁸ (1730–1804)

Bánffy Boldizsár és Rhédey Mária leánya,¹²⁹ 1730-ban született. 1752-ben kötött házasságot Bethlen Lászlóval, három gyermekük született.¹³⁰ 1783-ban megözvegyült. 1767-ben két alapítvánnyal is segítette a vásárhelyi kollégiumot. 2000 forintot adott arra a célra, hogy a kollégium diákjai számára biztosított legyen a német és a francia nyelvek tanítása, míg további 1000 forint kamatjából könyvvásárlásra 20 forintot, a retorikatanár fizetésére pedig 40 forintot szánt.¹³¹ 1779 és 1782 között 1047 vékányi búzát adományozott gezei birtokáról a kollégiumnak.¹³²

124 48×62 cm méretű, selyemre temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *ÖSI CZIMERE NÉHAI MÉLTÓSÁGOS L. BÁRO M. BÉNYEI RADÁK ÁDÁM URNAK, KI MDCCLIII. ESZT. LÉPVÉN BÉ E VILÁGI ÉLETRE, MÉLTÓSÁGOS L. B. M. GY. MONOSTORI KEMÉNY DRUSIÁNNA PÁRJÁVAL XXII. MIND ÖSZVE L. ESZT. ÉLT. ÉS MDCCCIII ESZT. MÁRTZIUS XXIV. EL KÖLTÖZVÉN KÉT URFLAIRA, S EGY KIS ASZSZONYÁRA SZOMORU GYÁSZT HAGYOTT.* TBK Cgy. 26.

125 NAGY: *Magyarország családai* IX. 547.

126 KNAPP Éva: „De jaj keservimben Pennámat szalasztom”. *Magyarbényei báró Radák (II.) Ádámné, Kemény Druzsiana kesergő versei (1796–1808)*. Lymbus 2(2004). 188.

127 A kiváltó okról bővebben lásd Uo. 187–203, és „Írt ő a halálnak egy hívó levelet.” *Még egyszer Radák Polixénáról. Knapp Évával Wellmann Endre beszélgetett.* A Dunánál II(2003). 10. sz. 63–69.

128 47×58 cm méretű, selyemre temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *ÖSSI TZIMERE NÉHAI MÉLTÓSÁGOS L. B. LOSONTZI BANFFI KLÁRA, ASZSZONYNAK, KI SZÜLETETT MDCCXXX-dik ESZTENDŐBEN, ÉLT PÁROS ÉLETET NÉHAI MÉLTÓSÁGOS BETHLENI GRÓFF BETHLEN LÁSZLÓ URRAL, XXXIII. ESZTENDŐKIG, ÉS XXII. ESZTENDEIG TARTOTT ÖZVEGYSÉGE UTÁN TISZTES VÉNSÉGBEN MDCCCIV-ben OCTOBER 14-dik NAPJÁN VIRADOLAG MEG-HALÁLOZOTT, ÉLETÉNEK LXXIV. BE TÖLTÖTT ESZTENDEJÉBEN.* TBK Cgy. 27.

129 LUKINICH: *i. m.* 467.

130 Uo.

131 KONCZ: *i. m.* 590

132 Uo. 619.

Wesselényi Anna¹³³ (1757–1807)

Wesselényi István és Daniel Polixéna leánya, gondos nevelésben részesült.¹³⁴ Könyveket gyűjtött,¹³⁵ ő fordította németből magyarra Johann Friedrich Stapfer *A keresztény vallásra való útmutatás* című munkáját, amely 1774-ben jelent meg Kolozsváron.¹³⁶ 1777-ben kötött házasságot Bethlen Lajossal. Három gyermeke született, alig tíz év házasság után 1787-ben megözvegyült.¹³⁷ 1807. november 12-én hunyt el.

Altörjai Apor Ferenc¹³⁸ (1756–1808)

Altörjai Apor Ferenc élettörténete alig dokumentált, személyét családjának leszármazási tábláján sem sikerült elhelyezni. Születésének ideje a halotti címer szerint 1756. augusztus 17-ére tehető. 1796-ban Földvári Mihállyal együtt Küküllő vármegye főbírájaként említik.¹³⁹ E hivatalában 1798 szeptemberében küldték ki, hogy felülvizsgálja a Gyulay család kolozsvári javaiban esett, tűzvész okozta kárt.¹⁴⁰ 52 évesen hunyt el, 1808. július 9-én.

133 62×47 cm méretű, papírlapra temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *ÖSI TZIMERE NÉHAI L. B. HADÁDI WESSELÉNYI ANNA UR ASZSZONYNAK: N. B. E. M. G. BETHLENI BETHLEN LAJOS UR ÖZVEGYÉNEK, KI – IS ÉLT L. ESZTENDÖKET, KI-MÚLT E’ VILÁGBÓL SZENT ANDRÁS HAVÁNAK XII-KÉN MDCCCVII-BEN GÁLDTÖN ÖZVEGYSÉGÉNEK XX-DIK ESZT.* TBK Cgy. 28.

134 Bővebben lásd V. LÁSZLÓ Zsófia: *Daniel Polixéna, a „Magyar Minerva”*. Egy 18. századi nemesasszony élete és példája a halotti beszédek tükrében. *Sic Itur ad Astra* 58(2008). 149–175.

135 Uo. 161.

136 Uo. 174.

137 Uo. 169.

138 63×38 cm méretű, papírlapra temperával festett címer, kézirásos szöveggel. Felirata a címer alatt: *Ősi Tzimere All Torjai Néhai Méltóságos Apor Ferencz Urnak Nemes Küküllő Vármegye edgyik erdemes volt Fő Birájának, Kiis Született 1756ban Augustus 17dik Napján, és megholt 1808dik Esztendőben Julius 9ik napjan eletenek folyó 52 esztendejében.* Jelzet: TBK Cgy. 29.

139 *Schematismus dicasteriorum et officialium Magni Principatus Transsylvaniae pro anno MDCCXCVI.* Typis Martini Hochmeister, Claudiopoli, é. n. 30.

140 Kovács Kiss Gyöngy: *Az oklevelek és az elbeszélő történeti források határesetek: a tudósító/eseményközlő levél (Tudósítások az 1596-beli mezőkeresztesi csatáról és az 1798-beli kolozsvári tűzvészről) = Emlékkönyv Imreh István születésének nyolcvanadik évfordulójára.* Szerk. Kiss András–Kovács Kiss Gyöngy–Pozsony Ferenc. EME, Kvár, 1999. 248.

Köröstarcsai Vér Pál¹⁴¹ (1786–1809)

1786. január 25-én született Vér II. András és hégeni Szénás Mária¹⁴² egyetlen fiaként. 23 évesen, utódok nélkül hunyt el 1809. március 15-én.

Széki Teleki III. József¹⁴³ (1777–1817)

Teleki József családjának gernyeszegi ágából származott, Nógrád vármegyében, Szirákon született.¹⁴⁴ Külföldön, tanulmányai után politikai pályára lépett. Császári és királyi kamarás volt, fő kormányzéki tanácsos, valamint erdélyi királyi táblai ülnök, ugyanakkor a kolozsvári református kollégium főgondnoki tisztségét is elvállalta.¹⁴⁵ Részt vett a gernyeszegi Teleki-kastély építésének a felügyeletében, nevét a gernyeszegi kastélyparkban látható emlékmű is megörökíti. Fiatalon, alig negyvenévesen hunyt el, a könyvtár gyűjteményében három halotti címere maradt fenn, egymástól eltérő kivitelezésben.

141 76,5×50 cm méretű, papírra temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *ÖSI TZIMERE NÉHAI MÉLTÓSÁGOS KÖRÖS TARTSAI VÉR PÁL URFINAK, ki is született MDCCLXXVI-ban JANUÁRIUS XXV-dik NAPJÁN ÉS RÖVID ÉLETÉT VÉGEZTE E' FOLLYO MDCCCIX-dik ESZTENDÖBEN MÁRTIUS HOL-NAPJÁNAK XV-dik NAPJÁN.* Jelzete: TBK Cgy. 30.

142 NAGY: *Magyarország családai* XII. 116.

143 Három, egymástól eltérő példány maradt fenn: 1. variáns: 57×79 cm méretű, selyemre temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. 2. és 3. variáns: 50×74 cm, illetve 56×76 cm méretű, papírra temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *Ösi tzimere néhai méltóságos gróf széki Teleki Josef urnak, a' Császári és Apostoli Királyi Felség' arany koltsos hivének, az Erdélyi Nagy fejedelemségbeli felséges királyi fő-kormány egyik valóságos belső tanácsosságának, és a Kolosvári Reformátorum Nemes Collegium' egyik fő-inspector curátorának. Meg-holt életének XLdik esztendejében, Szent-György havának VIIIdik napján, MDCCCXVIIIdik esztendőben.* Jelzete: TBK Cgy. 31/a,b,c.

144 <http://www.macse.hu/gudenus/mfat/fam.aspx?id=22491>. (Utolsó megtekintés: 2019. 10. 26.)

145 Uo.

Zeykfalvi Zeyk Borbála¹⁴⁶ (1771–1824)

1771. szeptember 28-án született,¹⁴⁷ Toldalagi V. Mihállyal kötött házasságot, gyermekük nem született.¹⁴⁸ 1821-ben megözvegyült, 1824. március 20-án elhunyt.¹⁴⁹

Urbányi János¹⁵⁰ (1778–1825)

A könyvtár halotti címeres gyűjteményének egyetlen nem erdélyi származású szereplője. Családja Zólyom vármegyéből, Breznóbányáról származott, több rokona is jogász-pályát folytatott.¹⁵¹ János 1799. március 1-én tett ügyvédi vizsgát Pesten.¹⁵² Halotti címere pályafutásának kiemelkedő pontjaira is rávilágít. Gömör, illetve több más – meg nem nevezett – vármegye táblabírájaként, valamint csíkszentkirályi és krasznahorkai özvegy gróf Andrássy Istvánné és gróf Andrássy György jószágigazgatójaként tevékenykedett.¹⁵³ 1825. június 21-én hunyt el Rozsnyón, leszármazottai nem maradtak.

Sárosmagyarberkeszi Katona Anna¹⁵⁴ (1805/1806–1863)

Kolozsváron született, Katona Zsigmond és bethleni Bethlen Júlia leányaként.¹⁵⁵ Születési dátumára vonatkozóan eltérő adatokkal rendelkezünk. A halotti címer

146 50×73 cm méretű, fehér selyemre temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *ÓSI CZÍMERE NÉHAI MÉLTÓSÁGOS ZEYKFALVI ZEYK BORBÁRA ASZSZONYNAK, NÉHAI MÉLT. NAGY ERTSEI GRÓF TOLDALAGI MIHÁLY úr, az Erdély Országí Méltóságos Törvényes Királyi Tábla volt valóságos Tábla Bírája el maradtott Özvegyének, ki is született 1771-be Szent Mihály Hava 28-dik napján meg holt 1824-ben Böjt más hava 20-dik napján életének 53-dik – özvegyiségének 3 dik Esztendejében. Erőst volt Szenvedésekben, vidám a Társalkodásban, nagy mint keresztény, Hiv mint Feleség, Jo mint Atyafi, szelid és munkás Háza népe, Jot tevő, és kegyes, Szolgáló Emberei kerületében.* Jelzete: TBK Cgy. 32.

147 Uo.

148 NAGY: *Magyarország családai* XI. 151.

149 TBK Cgy. 32.

150 42×62 cm méretű, selyemre temperával festett címer, kézirásos szöveggel. Felirata a címer fölött: *Te(kin)t(e)tes N(em)z(e)tes és V(ité)zlett Urbányi János Ur Te(kin)t(e)tes Gömör és több Megyék Fő Tábla Bírája, a címer alatt: Nagy Méltóságú Csik Szentkirályi és Krasznahorkai Özvegy Gróf Andrássy István(n)é Ö Excellentziája, úgy M(é)(tósá)g(o)s Grof Andrássy György Ö Nagysága Jussai s Javai Kormányzója: Született az 1778dik Januarius 16kán meg holt az 1825dik Eszt(endő) Junius 21dik Napján.* Jelzete: TBK Cgy. 33.

151 NAGY: *Magyarország családai* XI. 409.

152 Uo. 411.

153 Uo.

154 42×58 cm méretű, papírra temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *Ósi Czimere Nagy Ercei gróf TOLDALAGI FERENCZNÉ Sáros Magyar Berkeszi KATONA ANNÁNAK; Született 1805 October 8-án, meghalt 1863 October 6-án.* Jelzete: TBK Cgy. 34.

155 LUKINICH: *i. m.* 554–555.

1805. október 8-át, míg a szakirodalom 1806. augusztus 2-át¹⁵⁶ említi. 1825. szeptember 25-én, Kolozsváron ment férjhez Toldalagi Ferenc Mihályhoz,¹⁵⁷ akitől négy gyermeke¹⁵⁸ született. Családjával Koronkán élt, 1863. október 6-án, Szentdemeteren hunyt el.

Altorjai Apor Lázár¹⁵⁹ (1784–1868)

Apor István tordai főispán és Henter Éva fia, 1784. december 18-án született Bibarcfalván. 1824-ben udvari tanácsos lett, majd a későbbiekben kamarássá és belső titkos tanácsossá nevezték ki.¹⁶⁰ Szeleczy Karolinával 1814. szeptember 11-én, Nagybányán kötött házasságot, négy gyermekük született.¹⁶¹ Baden bei Wienben hunyt el 1868. január 16-án.

Nagycsersei Toldalagi Viktor¹⁶² (1829–1881)

Toldalagi Ferenc Mihály és Katona Anna legidősebb gyermeke,¹⁶³ Koronkán született 1829. február 4-én. 1860. április 11-én, Kolozsváron vette feleségül Bánffy Annát, három gyermekük született.¹⁶⁴ Császári és királyi kamarási hivatalt töltött be, 1881. január 24-én hunyt el Marosvásárhelyen.

156 <http://www.macse.hu/gudenus/mfat/fam.aspx?id=22631>. (Utolsó megtekintés: 2019. 02. 26.)

157 Nagycsersei és gelencei gróf Toldalagi Ferenc Mihály Zsigmond Balázs (Koronka, 1803. június 15. – Bad Tüffer, 1864. június 16.) császári és királyi kamarás, maroszéki fő-kormánybíró. 1864. június 29-én temették el Koronkán. <http://www.macse.hu/gudenus/mfat/fam.aspx?id=3155>. (Utolsó megtekintés: 2019. 02. 26.)

158 <http://www.macse.hu/gudenus/mfat/fam.aspx?id=22631>. (Utolsó megtekintés: 2019. 02. 26.)

159 54,5×75,5cm méretű, papírlapra temperával festett címer, gyászkerettel, magyar nyelvű nyomtatott szöveggel. Felirata a címer fölött: *AL-TORJAI BÁRÓ APÓR LÁZÁR Cs. kir. Valóságos belső titkos Tanácsos és kamarás, a címer alatt: Született 1784. Deczember 18-kán, meghalt 1868. január 16-kán.* Jelzet: TBK Cgy. 35.

160 NAGY: *Magyarország családai* I. 56.

161 Uo. 55.

162 50×66 cm méretű, papírra temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *Ósi czímere cs. kir. kamarás n.-ercsei Gróf TOLDALAGI VICTORNAK született 1829. február 4-én, meghalt 1881. január 24-én.* Jelzete: TBK Cgy. 36.

163 <http://www.macse.hu/gudenus/mfat/fam.aspx?id=3155>. (Utolsó megtekintés: 2019. 02. 26.)

164 <http://www.macse.hu/gudenus/mfat/fam.aspx?id=4759>. (Utolsó megtekintés: 2019. 02. 27.)

Losonczi Bánffy Zsigmond¹⁶⁵ (1802–1885)

Bánffy Zsigmond családjának gáldtői ágából származott, édesapja Bánffy Elek (1755–1824),¹⁶⁶ édesanyja losádi Győrffy Mária volt.¹⁶⁷ Politikai hivatalviselése nem dokumentált, bethleni Bethlen Annával (1808–1865) kötött házasságából két gyermek született.¹⁶⁸ 1885. november 11-én hunyt el Kolozsvárott.

Kisrédei Rhédey István¹⁶⁹ (1822–1887)

Rhédey István életéről alig maradt fenn adat, esetleges hivatalviselése sem dokumentált. 1822-ben született, Rhédey Ferenc és Toldalagi Krisztina Zsuzsanna második gyermekeként.¹⁷⁰ Mivel nem nősült meg, Gábor öccse halálával kihalt a kisrédei Rhédey család férfiága. Halotti címerének érdekessége, hogy festője, a marosvásárhelyi Ullmann Ferenc aláírta a munkáját.

Uzoni Béldi II. Gergely¹⁷¹ (1817/1819–1889)

Béldi István és Bornemisza Anna gyermeke, iskoláit Kolozsváron kezdte, majd 1832-ben Bécsben, a konzuli akadémián tanult.¹⁷² Nevéhez fűződik az 1849. január 2-án a háromszéki és császári haderő között megkötött árapataki szerződés véghezvitele,¹⁷³ volt császári és királyi kamarás, majd később Aranyosszék és Maros-Torda vármegye főispánjává nevezték ki.¹⁷⁴ Említést érdemelnek kitüntetései is, a Leopold-rend lovagja volt, megkapta a török Nischan-Ifthihar-rendet, valamint a román királyi Koro-

165 57×81,5 cm méretű, papírlapra temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *ŐSI CZIMERE Losonczi Báró Bánffy Zsigmondnak. Született 1802. Meghalt 1885. nov. 11-én.* Jelzete: TBK Cgy. 37.

166 GUDENUS János József: *A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája*. I. Natura, Bp., 1990. 97 (a továbbiakban GUDENUS: *Genealógia* I.).

167 Uo. 98.

168 <http://www.macse.hu/gudenus/mfat/fam.aspx?id=4756>. (Utolsó megtekintés: 2019. 01. 11.)

169 50×66 cm méretű, papírlapra temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *ŐSI CZIMERE KISRÉDEY GRÓF RHÉDEY ISTVÁNNAK. Született 1822. Meghalt 1887. Augusztus 3-án.* Jelzete: TBK Cgy. 38.

170 <http://www.macse.hu/gudenus/mfat/fam.aspx?id=18684>. (Utolsó megtekintés: 2019. 04. 11.)

171 60×79 cm méretű, papírlapra temperával festett címer, nyomtatott szöveggel, gyászszegéllyel. Felirata a címer alatt: *UZONI BÉLDI GERGELY született 1817 márczius 9-én, meghalt 1889 január 6-án. Valóságos belső titkos tanácsos, cs. és kir. kamarás, a Leopold-rend lovagja, a Török Nischan-Ifthihar-rend és a román kir. Korona-rend nagykeresztjének tulajdonosa, Aranyosszék és Maros-Tordavármegye volt főispánja, stb.* Jelzete: TBK Cgy. 39.

172 SÜLI Attila: *Uzoni Béldi Gergely „jegyzőkönyve” a magyar forradalom erdélyi eseményeiről 1849. január elejéig*. Hadtörténeti Közlemények 129(2016). 2. sz. 532.

173 Uo. 532.

174 TBK Cgy. 39.

narend nagykeresztjét is.¹⁷⁵ 1889. január 6-án hunyt el, temetésére Veresmarton került sor.¹⁷⁶

Losonczi Bánffy Zoltán¹⁷⁷ (1841–1892)

Bánffy János (1810–1873) és Wesselényi Jozefa (1812–1899) második gyermekeként, családjának beresztelki ágából született.¹⁷⁸ Tanulmányait a kolozsvári református kollégiumban kezdte,¹⁷⁹ majd németországi egyetemeken képezte tovább magát.¹⁸⁰ Hosszabb időt töltött külföldön, részben utazással, valamint az olaszországi magyar légió tagjaként 1859-ben részt vett az itáliai hadjáratban.¹⁸¹ Első felesége Bethlen Aurélia (1839–1872) volt, akitől János (1870–1946) nevű fia született.¹⁸² Második házasságából, melyet 1878-ban kötött Teleki Erzsébettel (1853–1937), négy gyermek származott.¹⁸³ Több vármegyében elterülő, jelentős birtokain gazdálkodott,¹⁸⁴ majd 1885. május 1-től a marosvásárhelyi református kollégium főgondnoka.¹⁸⁵ Mindamellett, hogy nem rendelkezett ez irányú tapasztalattal, szerepet vállalt a politikai életben is. 1883-ban kinevezték Maros-Torda vármegye főispánjává, mely hivatalról 1890-ben mondott le.¹⁸⁶ 1885-től haláláig főrendiházi tag.

Bethleni Bethlen Lujza¹⁸⁷ (1834–1900)

Bethlen Lujza 1864. december 17-én született, Bethlen Gábor (1811–1872) és Bethlen Klára (?–1893) első gyermekeként.¹⁸⁸ 1866. december 15-én kötött házasságot

¹⁷⁵ Uo.

¹⁷⁶ SÜLI: *i. m.* 532.

¹⁷⁷ 49,5×66,5 cm méretű, papírlapra temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *ÓSI CZIMERE: LOSONCZI BÁRÓ BÁNFFY ZOLTÁNNAK. Született 1841. szept. 15-én: meghalt 1892. június 7-én.* Jelzete: TBK Cgy. 40.

¹⁷⁸ <http://www.macse.hu/gudenus/mfat/fam.aspx?id=1912>. (Utolsó megtekintés: 2019. 01. 03.)

¹⁷⁹ PÁL Judit: *Erdélyi főispánok a Tisza-éra végén (1890–91)*. (I.) Korunk XX(2009). 3. sz. <http://epa.oszk.hu/00400/00458/00147/index9696.html>. (Utolsó megtekintés: 2019. 10. 11.)

¹⁸⁰ *Országgyűlési almanach. Főrendiház*. Szerk. HALÁSZ Sándor. Athenaeum, Bp., 1887. 22.

¹⁸¹ Uo.; PÁL: *i. m.*

¹⁸² <http://www.macse.hu/gudenus/mfat/fam.aspx?id=1912>. (Utolsó megtekintés: 2019. 01. 08.)

¹⁸³ Uo.

¹⁸⁴ PÁL: *i. m.*

¹⁸⁵ Koncz: *i. m.* 452.

¹⁸⁶ PÁL: *i. m.*

¹⁸⁷ 47×59,5 cm méretű, papírlapra temperával festett házassági címer, nyomtatott szöveggel, a heraldikai baloldalon a Bethlen-címer, jobb oldalon a maksai Máriaffyaké. Felirat a címer alatt: *Özv. Maxai Máriaffi Albertné szül. Bethleni gróf Bethlen Lujza született 1834. decz. 17, meghalt 1900. nov. 23.* Jelzet: TBK Cgy. 41.

¹⁸⁸ GUDENUS: *Genealógia* I. 180.

maksai Máriaffy Alberttel (1823–1889),¹⁸⁹ ezután férje marosszentgyörgyi birtokán éltek négy gyermekükkel.¹⁹⁰ Lujza grófnő több alkalommal is folytatott karitatív tevékenységet, 1883-tól a Marosvásárhelyi Jótékony Nőegylet elnöke volt. Támogatta a marosszentgyörgyi református egyházközséget, valamint a helyi imaház és iskola létrejöttét.¹⁹¹ Két évvel halála előtt szerepelt egy jótékony előadásban, melynek címe a *Bécsi keringő* volt.¹⁹² 1900. november 23-án, Marosvásárhelyen hunyt el.

Gyergyószárhegyi Lázár Olga¹⁹³ (1843–1902)

Lázár Móric és nagybarcsai Barcsay Polixéna leánya.¹⁹⁴ Három évig a pesti angolkiasszonyok oktatták, majd négy hónapot Bécsben tanult.¹⁹⁵ 1864. február 28-án Meggyesfalván ment férjhez magyarbényei Radák Ádámhoz,¹⁹⁶ egy lányuk született.¹⁹⁷ Kőváry László szerint a család Ózdon élt, meglehetősen költséges életmódot folytatva, Lázár Olga pedig „híres lovasként” vonult be a köztudatba.¹⁹⁸ A grófnő a Marosvásárhelyi Jótékony Nőegylet elnökeként tevékenykedett,¹⁹⁹ tisztségvállalásának időszaka viszont a kutatás jelen állása szerint nem dokumentált. 1897. április 2-án megözevgyült,²⁰⁰ 1902. június 2-án Budapesten hunyt el, három nappal később Meggyesfalván temették el.

Uzoni Béli II. István²⁰¹ (1819–1903)

Béli I. István és Bornemisza Anna fia, hosszú életének csupán néhány mozzanatát ismerjük. Brassóban született 1819. augusztus 30-án, első házasságát 1845. szeptem-

189 KÁLMÁN Attila: *A Máriaffy család történetéhez = Öreg tölgyfák árnyékában. Tanulmányok Marosszentgyörgyről.* Szerk. NEMES Gyula. Lector, Marosvásárhely, 2015. 72–73.

190 Uo. 74–75.

191 Uo. 73.

192 Uo. 75.

193 48×60,5 cm méretű, papírra temperával festett házassági címer – a heraldikai bal oldalon a Radák-címer, jobb oldalon a Lázár-címer –, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *ÓSI CZIMERE Magyarbényei Bárá Radák Ádámné szül. Gyergyószárhegyi [sic!] Gróf Lázár Olgá-nak. Született 1844-ben, meghalt 1902-ben.* Jelzete: TBK Cgy. 42.

194 LÁZÁR: i. m. 249.

195 Uo. 250.

196 KŐVÁRY László: *A millennium századában Erdélyben kihalt főúri családok s visszaemlékezés végső sarjai szereplésére.* Erdélyi Múzeum XVIII(1901). 10. sz. 558–560.

197 <http://www.macse.hu/gudenus/mfat/fam.aspx?id=24868>. (Utolsó megtekintés: 2019. 02. 22.)

198 KŐVÁRY: i. m. 558.

199 <http://www.macse.hu/gudenus/mfat/fam.aspx?id=13324>. (Utolsó megtekintés: 2019. 02. 22.)

200 KŐVÁRY: i. m. 558.

201 53,5×75 cm méretű, papírlapra temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *ÓSI CZIMERE Uzoni BÉLDI ISTVÁNNAK született 1819. aug. 30. meghalt 1903. okt. 17-én.* TBK Cgy. 43.

ber 18-án kötötte Nemes Franciskával, egy fiuk született. 1890. szeptember 8-án újból megházasodott, második felesége hadadi Osváth Katalin.²⁰² 1903. október 17-én hunyt el, hivatalviselése nem dokumentált.

Széki Teleki József, sárpataki²⁰³ (1859–1913)

A családjának sárpataki ágából származó, egyes forrásokban József Mihályként említett gróf Teleki Domokos (1825–1897) és Radák Anna (1836–1864) gyermeke volt.²⁰⁴ 1904-től haláláig főrendiházi tag.²⁰⁵ 1913. december 10-én hunyt el Budapesten, három nappal később temették Sárpatakon.²⁰⁶

Zeykfalvi Zeyk József²⁰⁷ (1835–1914)

Báró zeykfalvi Zeyk József 1835. december 19-én született Kolozsvárott, Zeyk József (1806–1852) és Teleki Jozefa (1816–1836) gyermekeként.²⁰⁸ Teleki Ágnessel (1843–1914) 1862. augusztus 31-én kötött házasságot, négy gyermekük született.²⁰⁹ 1866-tól három alkalommal is Aranyosszék országgyűlési képviselője.²¹⁰ 1892. február 27-től örökös főrendiházi tag, ugyanezen évben nevezték ki császári és királyi kamarássá is.²¹¹ 1895. június 25-én bárói címet szerzett családjának.²¹²

202 KEMPELEN Béla: *Magyar nemes családok*. II. Bp., 1911. 45.

203 Két azonos példány maradt fenn. 60×86,5 cm méretű, gyászszegélyes, papírlapra temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *Széki gróf Teleki József (sárpataki) született 1859. szeptember 1-én, meghalt 1913. december 10-én*. Jelzete: TBK Cgy. 44/a, b.

204 <http://www.macse.hu/gudenus/mfat/fam.aspx?id=22524>. (Utolsó megtekintés: 2019. 10. 10.)

205 *Sturm-féle országgyűlési almanach 1906–1911. Rövid életrajzok az országgyűlés tagjairól*. Szerk. FABRO Henrik–UJLAKI József. Bp., é. n. 109.

206 <http://www.macse.hu/gudenus/mfat/fam.aspx?id=22524>. (Utolsó megtekintés: 2019. 10. 10.)

207 58×88,5 cm méretű, gyászszegélyes, papírlapra temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *Zeykfalvi BÁRÓ ZEYK JÓZSEF Született 1835. december 19-én, Meghalt 1914. április 6-án*. Jelzete: TBK Cgy. 45.

208 <http://www.macse.hu/gudenus/mfat/fam.aspx?id=3101>. (Utolsó megtekintés: 2019. 02. 20.)

209 Uo.

210 *A Magyar Országgyűlés. A főrendiház és a képviselőház tagjainak életrajzi adatai*. Szerk. VÁSÁRHELYI Ferenc. Bp., 1910 (a továbbiakban *A Magyar Országgyűlés*). 100.

211 *Sturm-féle országgyűlési almanach. Rövid életrajzi adatok az Országgyűlés tagjairól 1910–1915*. Szerk. VÉGVÁRI Ferenc–ZIMMER Ferenc. Bp., 1910. 152.

212 *A Magyar Országgyűlés* 100.

Széki Teleki VII. Sámuel²¹³ (1845–1916)

Teleki Sámuel 1845. november 1-én született Sáromberkén, édesapja Teleki Sámuel, édesanyja bethleni Bethlen Erzsébet. Tanulmányait magánúton kezdte, majd Debrecenben, Berlinben és Göttingenben tanult állam- és gazdaságtudományt, földrajzot, ásványtant és geológiát. Huszárőrnagyi rangot szerzett, majd tartalékos alezredesnek nevezték ki. A vadászat iránti közös szenvedélyüknek köszönhetően összebarátkozott Rudolf trónörökösrel. Örökös főrendiházi tag, több alkalommal is pártfüggetlen országgyűlési képviselő volt. 1886–1888 között nagyszabású afrikai expedíciót szervezett, melynek során jelentős földrajzi, illetve néprajzi megfigyeléseket jegyzett le. Nevéhez fűződik a Rudolf- és a Stefánia-tavak (ma Turkana és Csev-Bahir), valamint a Teleki-vulkán felfedezése, ő volt az első európai, aki megkísérelt feljutni a Kenya csúcsára. Nem voltak leszármazottai, így halálával megszakadt családjának sáromberki ága.

*

A Teleki–Bolyai Könyvtár halotti címeri forrásértéküket, jellegüket tekintve egyedi részét képezik az intézményben őrzött dokumentumoknak. Mindamellett, hogy az idők folyamán bekerült állomány nem maradt fenn teljes egészében, szerencsés esetnek tekinthető, hogy a műfaj korai korszakából is szép számban maradtak fenn iratok, ugyanakkor a lappangó vagy időközben elpusztult példányok – vélhetően nem teljes – listája is ismert.

Vizsgált forrásaink jelentősége ma már túlmutat előállítóik, megrendelőik eredeti célján. Mindamellett, hogy őrzik az eltávozottak emlékét, az általuk továbbörökített megbízható adatok hozzájárulnak mecénások és intézmények együttműködésének, kapcsolathálóknak a feltáráshoz, ugyanakkor felhasználható információt biztosítanak címertani, családtörténeti, falerisztikai vagy művészettörténeti kutatásokhoz.

213 60×87 cm méretű, gyászszegegyes, papírlapra temperával festett címer, nyomtatott szöveggel. Felirata a címer alatt: *Római szentbirodalmi széki gróf Teleki Sámuel született 1844. november hó 1-én, meghalt 1916. márczius hó 10-én.* Négy példány maradt fenn. TBK Cgy. 46/a, b, c, d.

MELLÉKLETEK

1. A marosvásárhelyi kollégiumi könyvtár jelenleg lappangó példányai, Koncz József könyvtárőr 1885-ös nyilvántartása alapján

	Név	Születés/ elhalálozás	Címerre vonatkozó adatok
1.	Bánffy Anna, Toldalagi Viktorné	1829–1897	a fülkefiókban
2.	Bánffy Klára, Bethlen Ádámné	1694–1767	selyem címer, rámára vonva
3.	Bethlen Domokos	1726–1791	papír címer
4.	Bethlen Rozália, Bethlen Imréné	1779–1832	selyem, ráma nélkül a fülkefiókban
5.	Cserei Éva, Domokos Sámuelné	†1792	papír címer
6.	Nemes Ádám	1711–1765	selyem
7.	Szentpáli Ágnes, Kemény Jánosné	1782–1802	selyem, kis szoba
8.	Székely Ádám	1721–1789	selyem, ráma nélkül a fülkefiókban
9.	Nagyenyedi Szilágyi Sámuel	1700–1771	selyem, rámán
10.	Toldalagi Ferenc	1726–1803	
11.	Toldalagi István	1742–1793	A két példányból egyik lappang.
12.	Tornya József	1744–1766	papír, rámaival
13.	Toroczky Zsuzsanna, Székely Lászlóné	1730–1788	papír, ráma nélkül a fülkefiókban
14.	Wesselényi Kata, Rhédey Zsigmondné	1735–1788	
15.	Zeyk Dániel, idősb	é. n.	a folyosón
16.	Uzoni Béldi István	1769–1842	selyem
17.	Kemény Simon	1736–1799	A négy példányból egy lappang.
18.	Apor Károly	1815–1885	a fülkefiókban
19.	Groschmid Sigmund Oberstlieutenant	1830–1885	a fülkefiókban

2. A Teleki-gyűjtemény lappangó példányai az 1843-as jegyzék alapján²¹⁴

	Név	Elhalálozás éve	Halotti címerre vonatkozó adatok
1.	Bethlen Domokos	1791	két példányban
2.	Szentpáli Ágnes	1802	zöld selyem tafotára nyomtatva
3.	Bethlen Sámuel	1803	hamuszínű selyem tafotára nyomtatva
4.	Toldalagi Ferenc	1803	hamuszínű selyem tafotára nyomtatva, rámában a kis kabinét falán
5.	Bánffy Klára	1804	fehér selyem tafotára nyomtatva
6.	Toldalagi László	1806	fehér selyem tafotára nyomtatva
7.	Petki József	1817	
8.	Bánffy György	1822	
9.	Toldalagi Mihályné Zeyk Borbála	1824	fehér selyem tafotára nyomtatva, rámában a kabinét falán
10.	Bethlen Karolina	1826	fehér selyem tafotára nyomtatva

“THIS ANCESTRAL HATCHMENT HAS BEEN USED AGAIN...” FUNERAL HATCHMENTS IN THE TELEKI-BOLYAI LIBRARY

Keywords: *funeral hatchments, social history, nobility, heraldry*

The Teleki-Bolyai Library houses numerous documents that are concerned with death or funeral rites. Out of these 54 funeral hatchments stand out, documents that commemorate important members of the Transylvanian aristocracy who can be connected to Târgu-Mureş and its surroundings. The source insignia were analyzed according to the following aspects: chronology, size, support material, inscriptions, condition and previous restorations. Through archival sources an attempt was made to identify the previous owners, and the copies that are no longer in the collections of the library. The most important data about the deceased were gathered, emphasizing their possible connections to the Teleki family and library and also to the local Calvinist College.

²¹⁴ TBK L 849, 18, 19, 20, 21, 22, 57, 58, 59, 62, 64 tételek.

„ACEST BLAZON ANCESTRAL A FOST FOLOSIT DIN NOU...”
BLAZOANELE MORTUARE DIN BIBLIOTECA TELEKI-BOLYAI

Cuvinte-cheie: *blazoane mortuare, istorie socială, nobilime, heraldică*

Biblioteca Teleki–Bolyai păstrează diferite tipuri de documente legate într-un fel sau altul de cultul morții. Printre acestea se remarcă cele 54 de blazoane mortuare aparținând unor persoane care au activat în orașul Târgu Mureș și împrejurimile sale. În analiza documentelor am avut în vedere următoarele aspecte: cronologie, mărimi, suportul și textul blazoanelor, starea fizică, respectiv restaurările anterioare. Prin studierea izvoarelor arhivistice am încercat să identificăm colecționarii anteriori, respectiv să identificăm date despre exemplarele dispărute între timp din colecția bibliotecii. Am evidențiat momentele cele mai importante din biografia defuncților, subliniind legăturile lor cu biblioteca Teleki și cu membrii familiei fondatoare, respectiv cu Colegiul Reformat din Târgu Mureș.

KÉPJEGYZÉK/LIST OF ILLUSTRATIONS/LISTA ILUSTRĂȚIILOR

1. Teleki III. Sándor emlékeztőköve 1767-ből/The commemorative stone of Sándor Teleki III./Piatra comemorativă a lui Sándor Teleki III.
2. Matematikafeladat megoldása. Kezdetleges restaurálás 1922-ből/The solution of a mathematical problem. A rudimentary restoration from 1922/Soluția unei probleme matematice. O restaurare rudimentară din 1922
3. Iskolai matematikai dolgozat részlete. Kezdetleges restaurálás 1922-ből/The fragment of a mathematical test-paper. Rudimentary restoration from 1922/Fragmentul unei test școlar de matematică. Restaurare rudimentară din 1922
4. Vargyasi Daniel István halotti címere, 1788/The funeral hatchment of István Daniel of Vârghiș, 1788/Blazonul mortuar al lui István Daniel de Vârghiș, 1788
5. Urbányi János halotti címere, 1825/The funeral hatchment of János Urbányi, 1825/Blazonul mortuar al lui János Urbányi, 1825
6. Rhédey István halotti címere, 1887/The funeral hatchment of István Rhédey, 1887/Blazonul mortuar al lui István Rhédey, 1887
7. Bethlen Lujza halotti címere, 1900/The funeral hatchment of Lujza Bethlen, 1900/Blazonul mortuar al lui Lujza Bethlen, 1900
8. Zeyk József halotti címere, 1914/The funeral hatchment of József Zeyk, 1914/Blazonul mortuar al lui József Zeyk, 1914

K. WEISZ SZIDÓNIA

2

3

**ZEYKFALVI
BÁRÓ ZEYK JÓZSEF**

Született 1835. deczember 19-én.

Meghalt 1914. április 6-án.